

Művészek és Berki Viola

Ha körülnézünk ebben a teremben, ahol körben Berki Viola rajzai és karcai függnek, akkor elfog a sóvárgás. Érezzük a sarkunkban, a szívünk csücskében, a fejünk búbján is a derűt. Helyünkre kerültünk? Lám, tapasztaljuk, hogy új, nem vénülő világba léptünk – messze attól, amit látni szoktunk színes, mégis szürke maszatgyűjteményekben.

Berki Viola akkortájt kezdett a főiskolán, amikor Gazdaságkor már megtörte az embernek a szépségbe vetett hitét. *Macbeth* boszorkáinak zümmögése már valósággá érett: „Szép a rút és rút a szép.” A kor nagy művészeinek zöme, köztük *Korniss Dezső*, félretéve, Berki Viola hamarosan eltanácsolta a főiskoláról. Csoda-e, hogy Korniss befogadta műtermébe Violát? Csoda-e a csodák, a szépségek, az igaz művek titkos és titokzatos találkozása?

Pablo Picasso 1962-ben bombát robbantott a művészetiipar fellegvéraiban. Hozzánk a jugoszláviai Magyar Szó 1962. november 18-ai száma hozta el az akkori világ legnagyobb kortárs képzőművészeinek a nyilatkozatát, amely a honi sajtóban nem jelent meg... „*Mikor még fiatal voltam, szívvel-lélekkel hittem az igaz művészet magasztos küldetésében. Később rájöttem, hogy a művészet abban az értelemben, ahogyan 1800-ig fogták fel, idejét múlta, halálos beteg és menthetetlen. Az úgynevezett művészi alkotás pedig a maga céltalanságával nem egyéb, mint ennek a haláltusának a megnyilvánulása. Az emberek hátat fordítanak a festészetnek és napról-napra közömbösebbek iránta, éppúgy, mint a szobrászat, vagy a költészet iránt.*” – A változás tehát nemcsak a képzőművészetet sújtotta, hanem az összes társművészetet, sőt az ember valamenyi szellemi törekvését kikezdte, vagy már el is rekkentette. „*A látszattal ellentétben kortársaink szíve, lelke ma másé: a gépé, a tudományos fel-*

fedezéseké, a gazdaságé, a természeti erők feletti uralomé és a hatalomért való törekvése. Mi a művészetet már nem érezzük életszükségletnek és lelki tápláléknak, mint a letűnt századok emberei.”

Tartsa föl a kezét, aki annak érzi! Egyáltalán: korunk hőse gondol-e lelke táplálására?

„*Sokakat közülünk olyan indíték készítet arra, hogy a művészettel foglalkozzék, aminek kevés köze van az igazi művészethez. Inkább utánzási készségről, hagyománytiszteletről, a nagy dolgok iránti vonzalomról, fényűzésről, egyszerű intellektuális kíváncsiságról, divatról, vagy pusztán számításról van szó.*” Oly mélyen „belülről” beszélt a nyilatkozó, hogy amit mondott, az szinte izzott a levegőben. Különösen nálunk, az elmaradott és a szocreál által sújtott Magyarországon, ahol éppen a lemaradás miatt – itt-ott pislogott még némi láng, gondoljunk Weöres Sándorra, Huszárik és Sára filmjeire...

Mindannyian éreztük Picasso igazságát és őszinteségét, akik akkoriban művészettel kacérkodtunk. Nem csoda, hogy egy év múlva Csontváry székesfehérvári kiállítása lerombolta a szocreált: mert Csontváry legalább akkora művész volt, mint amekkorának százezrek látták, tehát a szocreál meg a sok újmódi izmus mind ostobaság. Eltitkolták előlünk, hogy '49-ben Csontváry párizsi kiállítását Picasso *Chagall* meg még néhány ember társaságában, a termekbe zárkózva tanulmányozta, majd így szólt Chagallhoz: „*Nem is tudtam, hogy volt ebben a században még egy festő rajtam kívül.*”

Milyen jól eshetett ez Chagallnak!

Folytassuk a '62-es Picasso-nyilatkozattal: „*Abban a pillanatban, amint a művészet többé nem nélkülözhetetlen lelki táplálék, a művész tehetségét az új formákkal való kísérletezésnek szenteli, ami végső fokon nem egyéb, mint intellektuális csalás. Az emberek többé nem várnak vigaszt és felemelkedést a művészettől. A*

kifinomult és gazdag kvintesszencia desztillálók inkább csak az újdonság, a különlegesség, a feltűnő és meghökkentő hatásokat vadásszák.

A kubizmustól kezdve, ezeket a kifinomult ízlésű urakat és műbírálókat én is kiszolgáltam különféle furcsaságokkal, amelyek éppen eszembe jutottak, és az igazság az, hogy minél kevésbé értettek, annál inkább el voltak tőlem ragadtatva. Minél jobban komédiáztam és játszodoztam a legkülönfélébb talányokkal, rébuszokkal és cikornyás arabeszkyszerű motívumokkal, annál nagyobb volt a hírnevem és dicsőségem. Persze ez egyúttal azt is jelentette, hogy mind gyorsabban dolgoztam.”

1974-ben láttam a Mester antibes-i kiállítását – kb. ötven kép öt ötletből. A gyűjteményt hamarosan ellopták: minden darab milliókat ért... Ha az említett műveket üveg és keret nélkül, kicsit összekoszolva kidobnánk az utcára, vajon hazavinné őket valaki?

„A dicsőséget egy felkapott festő számára ma képeinek eladása, a nyereség és gazdagság jelenti. Ma, mint mindenki tudja, óriási a hírnevem és dúsgazdag vagyok. De amikor egyedül maradtok, nincs hozzá bátorságom, hogy magamat a szó régi és igazi értelmében művésznek tekintsem. Giotto, Tiziano, Rembrandt, Goya voltak az igazi halhatatlan művészek. Én csak hivatásos komédiás vagyok, aki megértette korának szellemét és kiszolgálja minden szeszélyét. Beismerésem keserű és fájdalmas ugyan, de úgy érzem, érdemes volt elmondani, mert mindenképpen őszinte.”

A művészetipar minden ágára igazak Picasso megállapításai, és persze a korai avantgárdtól a kubizmuson vagy akár a szocreálon át a posztmodernen túlig: „a szó régi és igazi értelmében” egyik sem művészet. Nem az az érdekes, hogy a piac az éppen hatályos ISO-n keresztül milyen izmust rendel a „művészekről” – tudjuk, bármilyet –, hanem a művészet szellemvesztése, az ember szellemi-lelki rombolódása. Ha ezt fölismerjük, akkor menten megértjük a Magyar Művészeti Akadémia körüli vitákat. Ezek lényege – picassói őszinteséggel – távolról sem a kimúlt művészet föltámasztása – még csak az hiányzik! A nyers igazság az, hogy a művészetpiac eddigi kényurái úgy látják, hogy a kultúrharc során megszerzett demokratikus monopóliumukat az MMA veszélyezteti.

De hagyjuk ezt!

Foglalkozunk inkább Violával, a XX. század rejtőzködő nagy művészeivel, aki elhúzódott kora ideológiai bűzbombákkal vívott küzdelmeitől. Jól tette, hiszen volt neki saját, kristálytisza világa. Hasonlóképpen szakmai rokonaihoz, Korniss mellett Würtz Ádámmal, Gross Arnoldhoz és másokhoz...

A **Viola** igen gazdag értelmű szó. Jelent hangszert, jelesül hegedűt, sőt, a hegedűféle hangszer fajtát, s azon belül vagy kilencet. Továbbá egy bizonyos virágot is hívnak így, amelyet ibolyának is mondanak, amelynek egészen különös, se kék, se lila színe van, az illata pedig...

Tessék utánaormányozni.

Tehát a Viola neve muzsikát, színt és illatot idéz a lelkünkben. A fizikailag érzékelhető világ szellemi elemeit.

A **berek** ismét különös szó, vízparti sáros bozótot, televényt, erdőcskét jelent. A berekben minden előfordul – néhai **Leó** barátom szerint „még tücsök lába is”.

Viola dús művészete befogadja ezt a meghatározást is. Városképei mind-mind gyönyörű **berkek**...

Az értő embernek nem kell magyarázni, hogy a név benső közlés: nem a közönséghez szól, hanem viselőjéhez.

Művei zömmel tájakat ábrázolnak, jellegzetes alföldi városkákat, különös kerteket, berkeket, melyekben sűrű az élet, s szinte bármilyen megte-rem, mondhatjuk, hogy ő ezeknek a világoknak a **termőága**... **Teremtő ágya?** Ágya és ágya? Vagy inkább szíve? Inkább, mert Viola inkább szív, mint agy. Meg esetleg gyomor: hajdanában-danában, **Tenk Laci** egyik kiállításmegnyitója után egyedül megeszegetett egy egész sült kacsát. Könnyedén, lazán, nekiveselkedés nélkül: így esett neki jól.

Berki Viola már nevéből is következően finom, bonyolult és termékeny lény volt, ám képességei nem arra vitték, hogy édesanya legyen, hanem arra, hogy **világtermő**. Ehhez megvolt a legfőbb küldetése. Ha valaki eddig nem vette volna észre, nézze meg a képeit. Látni fogja, mi több érezni fogja a belőlük áradó életet. Mi táplálja Viola képeinek elevenségét? Mondhatjuk, az életét?

Akárhonnán, bármilyen szempontból, szögből tanulmányozzuk a műveket, hamarosan rájövünk

közös titkukra. Ez pedig a derű. Viola berkei, kisvárosai mind-mind csupa derű. A derű pedig a legmélyebb titkok egyike. **Hamvas Béla**, a honi kultúrából kitiltott legnagyobb derűkutatónk írta: „**Derű az egyetlen, amiről nem vagyok hajlandó lemondani, még a hazugság kedvéért sem; a Krisztus mosolya által fölszabadított emberi lélek forró azúr tisztasága; csak anynyiban vagyok valódi, amennyiben ~ült va-**

gyok; a ~ben az öröm és a fájdalom egy; a világ legnagyobb csodája; a melankóliából él, ami a legelragadóbb paradoxon. Nem nevetés, mert nem áthidalás, nem kitérés, nem görcs, történelemmentes, nincs más jelentősége, mint önmaga.”

A derű a normális alapállás. Aki eljut a derűig, az győzött, nincs szüksége többé semmire.

Önarckép